

Lidské poznání a mocniny 2

Jiří Bouchala

Katedra
aplikované
matematiky

30. 1. 2013

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP VK
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Škomam 2013 je pořádán s podporou projektu **Matematika s radostí**.

Uvažujme mocniny čísla 2:

2, 4, 8, 16, 32, 64, 128, 256, 512, 1024, ...

a soustřeďme svoji pozornost na jejich první cifry:

2, 4, 8, 16, 32, 64, 128, 256, 512, 1024, ...

Otázka:

Existuje mocnina čísla 2,
která začíná cifrou 9?

Odpověď: Ano, například

$$2^{53} = 9007199254740992.$$

Problém:

Kolik je mocnin čísla 2, které začínají cifrou 9?

Otázka:

Existuje mocnina čísla 2,
která „začíná číslem“ 2013?

Odpověď: Ano, například

$2^{1363} = 20131868734285031784741980799935761118709484869532457322159573$
471177001947261465027603086582463846793128612285484268281920147670733
406708463136332416217684610398336256352522573422305112441282251267561
771406691387044143950497066004327833961396440752648583943295568092317
943242499964294347504349529340243320303433490306464528482892951226127
053576697667165403123175488857638476073150632594290568957164949991115
9808.

Problém:

Kolik je mocnin čísla 2, které „začínají číslem“ 2013?

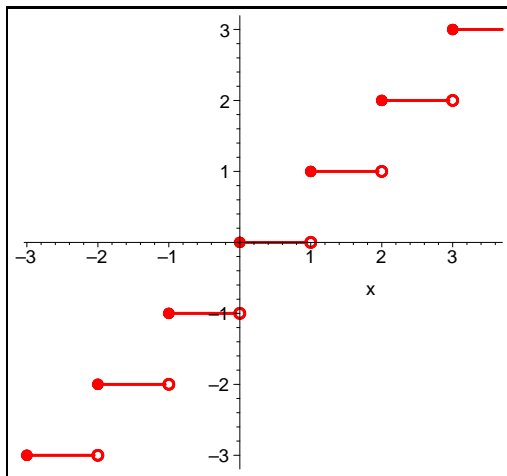
Zásadní problém:

Bud' $\check{c} \in \mathbb{N}$ (zvoleno libovolně).

Kolik existuje přirozených čísel n takových, že (dekadický) zápis čísla 2^n „začíná číslem“ $\check{c}$?

Nejdříve pro každé $x \in \mathbb{R}$ definujeme celou část čísla x jako takové číslo $[x] \in \mathbb{Z}$, pro něž

$$[x] \leq x < [x] + 1.$$

Věta (W. Sierpinski, H. Weyl, P. Bohl; 1910).

Bud' $x \in \mathbb{R}$. Definujme posloupnost (a_n) předpisem

$$a_n := nx - [nx].$$

Pak platí:

- je-li $x \in \mathbb{Z}$, je $a_n = 0$ pro každé $n \in \mathbb{N}$;
- je-li $x = \frac{p}{q}$, kde $p \in \mathbb{Z}$ a $q \in \mathbb{N}$, je $a_{n+q} = a_n$ pro každé $n \in \mathbb{N}$;
- je-li $x \in \mathbb{R} \setminus \mathbb{Q}$, je posloupnost (a_n) prostá a navíc platí, že pro každé $\alpha, \beta \in \langle 0, 1 \rangle$, $\alpha < \beta$, leží nekonečně mnoho členů posloupnosti (a_n) v intervalu (α, β) (tzn. $\overline{\{a_n : n \in \mathbb{N}\}} = \langle 0, 1 \rangle$).

Důkaz prvních dvou tvrzení je velmi snadný, neboť

$$a_{n+q} = (n+q)\frac{p}{q} - [(n+q)\frac{p}{q}] = n\frac{p}{q} + p - [n\frac{p}{q}] - p = a_n.$$

Ukažme si, proč platí tvrzení třetí:

- Je-li

$$nx - [nx] = \underline{a_n} = \underline{a_m} = mx - [mx],$$

je

$$(n - m)x = [nx] - [mx] \in \mathbb{Z},$$

a proto (x je iracionální!) $\underline{n = m}$. Posloupnost (a_n) je prostá.

- Bud' $n \in \mathbb{N}$ takové, že

$$\frac{1}{n} < \beta - \alpha,$$

a uvažujme body

$$a_1, a_2, \dots, a_{n+1} \in \langle 0, 1 \rangle.$$

Pak zřejmě existují $i, s \in \mathbb{N}$ takové, že $i, i + s \in \{1, 2, \dots, n + 1\}$ a že

$$0 < \varepsilon := |a_i - a_{i+s}| \leq \frac{1}{n} < \beta - \alpha.$$

- Nyní si představme reálnou osu navinutou na kružnici K o délce 1, na níž je vyznačen bod 0 (situace je podobná jako při znázorňování goniometrických funkcí, ale poloměr příslušné kružnice není 1, ale $\frac{1}{2\pi}$). Reálná čísla si znázorňujeme jako body této kružnice, intervalu $(\alpha, \beta) \subset \langle 0, 1 \rangle$ pak odpovídá oblouk na této kružnici.
- Uvažujme zobrazení $f : K \rightarrow K$ definované jako otočení (v kladném směru) kolem středu K o úhel $2\pi x$ radianů a posloupnost (b_n) bodů ležících na K definovanou rekurentně:

$$b_1 = f(0),$$

$$b_2 = f(b_1) = (f \circ f)(0),$$

...

$$b_n = f(b_{n-1}) = \underbrace{(f \circ \dots \circ f)}_{n \text{-krát}}(0).$$

- Všimněme si, že pro každé $n \in \mathbb{N}$ je délka oblouku $(0, b_n)$ rovna číslu a_n , a proto délka oblouku mezi body b_i a b_{i+s} je rovna číslu $\varepsilon < \beta - \alpha$. Takže $\underbrace{f \circ \dots \circ f}_{s\text{-krát}}$ je otočení o úhel $2\pi\varepsilon$ radianů.

- Z uvedených úvah již snadno plyne, že nekonečně mnoho z bodů

$$b_s, b_{2s}, b_{3s}, b_{4s}, \dots$$

leží v oblouku (α, β) (jehož délka je větší než ε , což je délka oblouků s krajními body $b_{ns}, b_{(n+1)s}$), a proto nekonečně mnoho členů posloupnosti (a_n) leží v intervalu (α, β) .

Věta (odpověď na Zásadní problém).

Bud' $c \in \mathbb{N}$ dáno. Pak existuje nekonečně mnoho přirozených čísel n takových, že (dekadický) zápis čísla 2^n „začíná číslem“ c .

Důkaz.

- Nejdříve si všimněme, že pro každé $c \in \mathbb{N}$, jehož (dekadický) zápis má právě k cifer, platí $\lfloor \log c \rfloor = k - 1$:

$c \in \mathbb{N}$ má právě k cifer

↓

$$10^{k-1} \leq c < 10^k$$

↓

$$k - 1 \leq \log c < k$$

↓

$$\lfloor \log c \rfloor = k - 1.$$

- Nyní buď dáno číslo $\check{c} \in \mathbb{N}$ a uvažujme čísla $\check{c}1 := 10\check{c} + 1$, $\check{c}2 := 10\check{c} + 2$. Zřejmě platí:

$$\begin{aligned}
 & 2^n \text{ „začíná číslem“ } \check{c} \\
 & \uparrow \\
 & \exists k \in \mathbb{N} : \check{c}1 \cdot 10^k \leq 2^n \leq \check{c}2 \cdot 10^k \\
 & \Downarrow \\
 & \exists k \in \mathbb{N} : \log(\check{c}1) + k \leq n \log 2 \leq \log(\check{c}2) + k \\
 & \Downarrow \\
 & \exists k \in \mathbb{N} : s + \alpha + k \leq n \log 2 \leq s + \beta + k, \\
 & \text{kde } s := [\log(\check{c}1)] = [\log(\check{c}2)], 0 \leq \alpha < \beta < 1 \\
 & \Downarrow \\
 & \exists k \in \mathbb{N} : \alpha \leq n \log 2 - \underbrace{(s + k)}_{\in \mathbb{Z}} \leq \beta \\
 & \Downarrow \\
 & \alpha \leq n \log 2 - [n \log 2] \leq \beta
 \end{aligned}$$

A zbývající část důkazu již snadno plyne z předcházející věty a faktu, že $\log 2 \in \mathbb{R} \setminus \mathbb{Q}$.

... a něco numerologie:

1931... = 2^{7462} ,	1946... = 2^{10475} ,	1961... = 2^{187} ,	1976... = 2^{1064} ,	1991... = 2^{1941} ,
1932... = 2^{569} ,	1947... = 2^{1446} ,	1962... = 2^{4459} ,	1977... = 2^{5336} ,	1992... = 2^{4077} ,
1933... = 2^{6977} ,	1948... = 2^{9990} ,	1963... = 2^{1838} ,	1978... = 2^{579} ,	1993... = 2^{1456} ,
1934... = 2^{84} ,	1949... = 2^{961} ,	1964... = 2^{3974} ,	1979... = 2^{4851} ,	1994... = 2^{3592} ,
1935... = 2^{6492} ,	1950... = 2^{7369} ,	1965... = 2^{10382} ,	1980... = 2^{94} ,	1995... = 2^{971} ,
1936... = 2^{1735} ,	1951... = 2^{476} ,	1966... = 2^{1353} ,	1981... = 2^{2230} ,	1996... = 2^{3107} ,
1937... = 2^{6007} ,	1952... = 2^{6884} ,	1967... = 2^{9897} ,	1982... = 2^{10774} ,	1997... = 2^{486} ,
1938... = 2^{1250} ,	1953... = 2^{2127} ,	1968... = 2^{868} ,	1983... = 2^{1745} ,	1998... = 2^{2622} ,
1939... = 2^{5522} ,	1954... = 2^{6399} ,	1969... = 2^{7276} ,	1984... = 2^{8153} ,	1999... = 2^{9030} ,
1940... = 2^{765} ,	1955... = 2^{1642} ,	1970... = 2^{383} ,	1985... = 2^{1260} ,	2000... = 2^{2137} ,
1941... = 2^{5037} ,	1956... = 2^{5914} ,	1971... = 2^{6791} ,	1986... = 2^{7668} ,	2001... = 2^{8545} ,
1942... = 2^{280} ,	1957... = 2^{1157} ,	1972... = 2^{2034} ,	1987... = 2^{775} ,	2002... = 2^{1652} ,
1943... = 2^{4552} ,	1958... = 2^{5429} ,	1973... = 2^{6306} ,	1988... = 2^{7183} ,	2003... = 2^{5924} ,
1944... = 2^{10960} ,	1959... = 2^{672} ,	1974... = 2^{1549} ,	1989... = 2^{290} ,	2004... = 2^{1167} ,
1945... = 2^{1931} ,	1960... = 2^{4944} ,	1975... = 2^{5821} ,	1990... = 2^{6698} ,	2005... = 2^{5439} .

Domácí úkol:

Bud' $\check{c} \in \mathbb{N}$ (zvoleno libovolně).

Zjistěte, kolik existuje přirozených čísel n takových, že (dekadický) zápis čísla n^2 „začíná číslem“ $\check{c}$?

Literatura a zdroje

- P. Strzelecki
On powers of 2
EMS Newsletter, No. 52 (2004), 7-8
- V. Jarník
Diferenciální počet II
Academia, Praha (1976), 72-74
- P. Vodstrčil
... ten, co umí s Maplem
Katedra aplikované matematiky (už nějaký čas)